

landskaber, der fanger læseren, fordi de fortæller spændende historier om konkrete mennesker i et konkret, geografisk rum. Man føler næsten en genkendelsens glæde – som om de billeder og de beretninger, der knytter sig til de forskellige husmandsfamilier op gennem tiden, fortæller ens egen slægtshistorie: historien om hvem vi danskere er, og hvor vi kommer fra.

Solvang skriver overalt klart og letforståeligt. Alligevel forekommer bogen ikke hundrede procent gennemarbejdet, hvilket de mange trykfejl også vidner om. Mere alvorligt er det dog, at dens forskellige dele bærer præg af en vis sammenstykkethed. Kapitlet om Kær Halvøs 400-årige historie misklæder simpelthen bogen, om end det i sig selv rummer nok så megen interessant, lokalhistorisk dokumentation. Pladsen kunne måske være brugt til større fordybelse inden for afsnittet om de nye tilflyttere – det fokus, bogtitlen lover, men som Solvang ikke helt formår at føre igennem. Dette rækker dog ikke ved det forhold, at Solvang med *Husmandsliv under afvikling* på fornem vis har afrundet sin undersøgelse af Rønhave-kolonien og har givet et højst værdifuldt vidnesbyrd for ikke blot den fremtidige landboforskning og offentlige planlægning, men i det hele taget for kommende generationer af danskere. Og så er bogen endog udgivet i jubilæumsåret for den første statshusmandslov i 1899!

Gunnar Lind Haase Svendsen

Karsten Kjer Michaelsen og Birthe Kjer Michaelsen (udg.): *Peter S. Petersens Erindringer – en kilde til den danske bosættelse i Dannebrog, Nebraska 1871-1895*. (Odense Bys Museer, 1999). 239 s., 225 kr.

Peter S. Petersens Erindringer føjer sig til den voksende række af publikationer, der siden Odense Bys Museers udstilling

1997-98 om »Danskerne på prærien« er blevet trykt om de danske bosættere, der i anden halvdel af det 19. århundrede grundlagde tre små »danske« præriebygninger i Howard County, Nebraska: Dannebrog, Dannevirke og Nysted. Fra arkæologen Karsten Kjer Michaelsens hånd er i forvejen kommet *Danskerne på prærien* (1997) og *Dannebrog på prærien* (1998), og museumschef Torben Grøngaard Jeppesen står i begreb med at udgive et arbejde om Dannebrog-pioneren Lars Hannibal. Når man betænker, hvor lille en del af de knap 300.000 officielt registrerede danske udvandrere til USA 1868-1914, der endte i Howard County (i 1890 kulminerede tallet med 1.153), må man konstatere, at de har været udsat for en ganske massiv forskningsmæssig bevågenhed. I det hele taget har der inden for de sidste par årtier været en tendens blandt migrationsforskere til at fastholde et mikrohistorisk perspektiv i udforskningen af udvandringen til Amerika, mens ansatserne til syntesedannelse har været få og spredte.

Peter S. Petersens Erindringer er beretningen om knægten Peter fra Møgelvang syd for Thisted, der i 1872 i en alder af 11 år sammen med sine forældre og tre søskende udvandrede til Amerika, efter at forældrene havde konkluderet, at deres lille jordstykke på 10-12 tdr. land ikke ville kunne sikre deres børns fremtid. Efter to katastrofale måneder i Chicago, hvor både Peters moder og lillebror Anton på 1 år døde af sygdom (to år forinden havde Peter mistet to søskende i Danmark), rejste resterne af familien sammen med faderens fætter og nogle danske venner vestpå til præriestaten Nebraska, hvor Peters far etablerede sig på et homestead i udkanten af den nys grundlagte Dannebrog-koloni. Her opbyggede faderen, der snart giftede sig med sin afdøde hustrus søster (da sidstnævnte siden døde, giftede han sig med sin svogers

kones søster), et gårdbrug. I begyndelsen boede familien i en jordhule i en skrænt (en *dugout*); men efter fem år kunne de bygge deres første hus af træ.

Faderen havde tiltænkt Peter en fremtid som farmer og hånede til sin søns store forbitrelse ideen om at lade ham gå i skole og tage en uddannelse. Selv om Peter i de følgende år kom ud at tjene på flere gårde i omegnen, blev han dog aldrig bonde; i stedet fristede han i sin tidlige manddom en omstrejfende tilværelse hovedsagelig i Nebraska og Wyoming som daglejer, jernbanearbejder og cowboy, idet han dog hele tiden fastholdt forbindelsen med Dannebrog. Da Peter S. Petersen nærmede sig de 30 år, blev han butiksekspedient i Dannebrog og siden bankkasserer. I 1893 blev han dansk gift, og året efter fik parret deres første barn. Beretningen slutter meget brat i 1895 med beskrivelsen af en havrehøst. Vi ved imidlertid, at Petersen senere overtog hvervet som postmester i Dannebrog, ligesom han blev redaktør og udgiver af ugeavisen *The Dannebrog News*. (Ved køb af bogen medfølger i øvrigt en genoptrykt jubilæumsudgave af dette blad fra 1936, spækket med oplysninger om Dannebrogshistorie – i genoptrykket er tilføjet to kort over Howard County samt en artikel af Karsten Kjer Michaelsen om aviser i Dannebrog).

Peter S. Petersens Erindringer er skrevet i et dagligdags sprog uden nogen større litterære ambitioner, hvor små og store begivenheder veksler mellem hinanden, og hvor der er blevet gjort plads både til indgående personbeskrivelser og til lange navneopremsninger. Bag det noget ubehjælpelige sprog (måske også i kraft heraf) dukker der dog alligevel en ganske intens beretning frem, som kan appellere både til faghistorikere og til en bredere læseskare. Vi kommer tæt på en gruppe

dansk-amerikanere, der levede på randen af naturalieøkonomien i en barsk verden præget både af elementernes rassen ude på den flade prærie og af dødens konstante nærvær. Vi præsenteres for »det vilde vesten,« hvor den lokale danske præst kunne finde på at slå en ældre uforskammet tysker i gulvet; hvor en irsk jernbanearbejder to timer efter at være blevet ramt af en stang i brystet og have spyttet blod genoptog sit arbejde; hvor mange minearbejdere brugte hele deres løn på druk og spil; hvor etniske spændinger kunne bryde ud i lys lue, som da pøbeloptøjer kostede flere kinesere livet i byen Rock Springs; et vesten, hvor Peter S. Petersen på et tidspunkt måtte en tur i brummen på grund af en ubegrundet mistanke for mord. Men det er også en verden præget af meget stærke sociale bånd inden for den etniske gruppe, en verden, der ganske vist kræver hårdt slid, men som også levner plads til materiel fremgang, til lidt fest og dans (f.eks. på Grundlovsdag 5. juni) og til etableringen af etniske institutioner: kirker, logeordener og aviser. Et indblik i afstanden til vor egen verden får man ved Petersens beskrivelse af en kvinde og nogle børns tragiske endeligt i en snestorm: »Hun blev fundet død oven på sit 11-måneders gamle barn. Nærved lå liget af en anden datter, kun 5 år gammel. Jeg ved ikke, omhestene døde« (s. 168-169).

Da Peter S. Petersen begyndte at nedfælde sin beretning i 1934 i en alder af 73 år, var der også en ganske stor kronologisk afstand til den verden før 1900, han havde sat sig for at beskrive. Hvor stor en indflydelse denne kronologiske afstand har haft for fortællingens udformning er svært at udtale sig om; af og til underbygger Petersen sin historie ved at citere lange, usammenhængende passager fra den dansk-amerikanske avis *Stjernen*, der i nogle år blev trykt i Dannebrog. Derimod kan det konstate-

res, at forfatterens formål med at skrive sin beretning ikke var identisk med udgivernes med at trykke den. Peter S. Petersen skrev sit 641 sider lange engelsksprogede manuskript i hånden for et amerikansk publikum. Hovedmålgruppen var hans egne børn, som han dedikerede værket til, og som han ikke mindst valgte at give en meget udførlig beretning om livet som cowboy, fordi de »alle på nær én har tilbragt hele deres liv i byen« (s. 163). Mod afslutningen af beretningen vedgik Peter S. Petersen dog, at en lidt bredere læserkreds også kunne komme i betragtning: »Mine optegnelser er ikke kun personlige oplevelser, men også, hvad mine venner kom ud for, og ikke mindst, tror jeg, historisk interessante, måske ikke for alle, men for nogle« (s. 217).

Udgiverne har derimod haft et dansk publikum for øje, og de har først og fremmest været interesserede i at bevare beretningen om Dannebrog, mens der især er blevet skåret i flere af de socialhistorisk interessante afsnit, der handler om Peter S. Petersens tid som jernbanearbejder, cowboy osv. i Wyoming; ifølge udgiverne er henvend en tredjedel af manuskriptet blevet skåret bort (jf. s. 11). Det er prisværdigt, at de undervejs har oplyst, når de har bortredigeret

store partier. Der er imidlertid tilsyneladende også røget mindre stykker af hen ad vejen, hvilket man kan forvise sig om ved at sammenligne fotografiet af en side fra originalmanuskriptet med oversættelsen heraf (s. 10 og 32): En ganske vist uvæsentlig detalje om, at Petersen ville hemmeligholde en oplysning for en kammerat, er her gledet ud. Det virker også noget foruroligende, at udgivernes oversættelse af netop denne side er ganske forskellig i ordvalg fra Karsten Kjer Michaelsens oversættelse af samme side i bogen *Danskerne på prærien* (s. 37-38)! Det må dog nok også erkendes, at det har været en utaknemlig opgave at redigere Peter S. Petersens håndskrevne værk, dels på grund af hans hang til overflødig lange og detaljerede beskrivelser, dels på grund af hans uvane med ikke at sætte ret mange punktummer. Derimod bør udgiverne kritiseres for ikke at have læst tilstrækkelig korrektur på deres oversættelse. Jeg fandt henvend 200 tryk- og stavfejl i bogen!

Disse betæneligheder til trods er den danske litteratur om udvandringen til Amerika dog alt i alt blevet beriget med udgivelsen af dette i øvrigt pænt illustrerede værk.

Jørn Brøndal

KULTURHISTORIE

Axel Bolvig: *Kalkmalerier i Danmark*. (Sesam, 1999). 238 s., 249 kr.

Efter at skrevet blandt andet tre større bøger om dansk kirkebyggeri og -kunst (*Kirkekunstens storhedstid*, *Bondens billeder* og *Reformationens rindalister*) har Bolvig nu udgivet en gennemgang af 41 middelalderlige og tidligt-efterre-

formatoriske kalkmaleriudsmykninger. Ifølge forordet vil den, »hvis *Kalkmalerier i Danmark* finder sin læserskare«, måske blive fulgt op af flere lignende.

Værket er vistnok især tænkt til brug i de kirker, hvis billedprogrammer præsenteres, eller eventuelt i forbindelse med den billeddatabase, som Axel Bolvig er primus motor bag, og som ligger